
Неофіційний переклад

Оновлено 25 червня 2025 року

Часті запитання – Спеціальний трибунал щодо злочину агресії проти України

1. Що таке Спеціальний трибунал щодо злочину агресії проти України?

Спеціальний трибунал буде створено в рамках Ради Європи з мандатом переслідувати високопосадовців за злочин агресії проти України. Цей злочин стосується рішення застосувати збройну силу проти іншої держави, що є порушенням Статуту ООН.

2. Чому потрібен новий трибунал? Хіба Міжнародний кримінальний суд (МКС) ще не займається цим питанням?

МКС має юрисдикцію розслідувати військові злочини, злочини проти людяності та геноцид в Україні. Однак у цьому випадку йому бракує повноважень для переслідування за злочин агресії через юрисдикційні обмеження щодо злочину агресії. Спеціальний трибунал заповнить цю прогалину.

3. Чи існує план/угода, що визначає, як Спеціальний трибунал взаємодіятиме з МКС (наприклад, якщо вони мають справу з тими самими підозрюваними)?

Спеціальний трибунал доповнюватиме МКС, і очікується, що Спеціальний трибунал та МКС укладуть угоди про взаємну співпрацю. Коли відповідну розшукувану особу затримує МКС, це матиме перевагу над провадженням у Спеціальному трибуналі.

4. Що саме є злочином агресії?

Злочином агресії є розв'язання або планування війни лідерами держави. Це вважається «лідерським злочином», тобто стосується тих, хто обіймає владні посади та прийняв рішення про розв'язання війни або сприяв його ухваленню.

5. Кого буде притягнуто до відповідальності цим трибуналом? Хіба Російська Федерація вже не притягнута до відповідальності іншими шляхами?

Трибунал зосередиться на високопоставлених політичних та військових лідерах, які відповідають за планування, підготовку, ініціювання або виконання злочину агресії проти України.

Російська Федерація також притягується до відповідальності іншими способами – через санкції, політичне засудження та триваючі судові провадження в Європейському суді з прав людини та інших міжнародних судах. Однак притягнення осіб до кримінальної відповідальності за рішення розпочати агресивну війну є окремим і вирішальним кроком до справедливості та стримування. Як зазначалося вище, хоча МКС може переслідувати осіб, відповідальних, наприклад, за воєнні злочини та злочини проти людяності, скоєні під час війни, у цьому випадку немає можливості передати справу про ведення війни як такої до МКС.

6. Чи міг би Спеціальний трибунал також переслідувати лідерів Білорусі та, можливо, навіть Північної Кореї?

Оскільки Спеціальний трибунал займається встановленням відповідальності за злочин агресії, скоєний проти України, особи з Білорусі та Північної Кореї потенційно можуть бути включені до цього переслідування, якщо докази свідчатимуть про те, що вони відіграли значну роль у злочині агресії проти України.

7. Як буде створено трибунал? Хто це вирішує?

Трибунал буде створено в рамках Ради Європи та фінансуватиметься групою держав, що підтримають ініціативу, в тому числі тих, що не входять до Ради Європи, у співпраці з Україною. Створення Спеціального трибуналу через Раду Європи має на меті забезпечити його міжнародний характер, незалежність та легітимність. Юрисдикція Спеціального трибуналу базуватиметься на територіальній юрисдикції України.

8. Чи буде цей трибунал справедливим та безстороннім? Як цей трибунал вписується в ширшу систему міжнародного правосуддя?

Спеціальний трибунал дотримуватиметься міжнародно та регіонально визнаних стандартів належної правової процедури та верховенства права, наприклад, стандартів Європейської конвенції з прав людини, забезпечуючи справедливі судові розгляди, право на захист та судову незалежність.

Спеціальний трибунал доповнюватиме поточну роботу МКС та інші міжнародні та національні зусилля щодо забезпечення відповідальності. Співпраця з МКС та іншими міжнародними механізмами відповідальності матиме фундаментальне значення для роботи Спеціального трибуналу.

9. Яка політична підтримка існує для трибуналу? Як це допоможе Україні?

Парламентська асамблея Ради Європи та Європейський парламент ухвалили резолюції на користь його створення. Україна мала ключову роль з адвокатування, зокрема, у комунікації з державами за межами Європи.

Основна група зі створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України – це група старших експертів з права з приблизно 40 держав, які співпрацюють з українською владою, Радою Європи та правовими службами Євросоюзу, щоб досягти справедливості для України в умовах агресії Російської Федерації.

Основна група провела своє фінальне засідання у Страсбурзі 19-21 березня 2025 року та завершила роботу над трьома правовими документами, необхідними для створення Спеціального трибуналу. Потім документи передали на політичний рівень для затвердження, яке відбулося на зустрічі міністрів Основної групи у Львові (Україна) 9 травня 2025 року.

14 травня 2025 року на щорічній зустрічі міністрів закордонних справ Ради Європи в Люксембурзі Генеральний секретар отримав офіційний запит на створення Спеціального трибуналу, підписаний Міністром закордонних справ України.

24 червня 2025 року після схвалення документів спеціальною робочою групою Комітет міністрів Ради Європи вирішив:

- уповноважити Генерального секретаря підписати Угоду, до якої додається Статут Трибуналу;
- уповноважити створення Розширеної часткової угоди щодо Керівного комітету Спеціального трибуналу;
- відновити розгляд питання про створення Розширеної часткової угоди після того, як достатня кількість держав зобов'яжеться забезпечити її сталість, зокрема в бюджетному плані.

Двосторонню угоду було підписано Президентом України та Генеральним секретарем Ради Європи у Страсбурзі 25 червня 2025 року.

Створення Спеціального трибуналу у рамках Ради Європи відкриває Україні шлях до правосуддя за рішення на найвищому рівні про вторгнення на її територію – кривду, яку жоден інший міжнародний суд чи трибунал наразі не може розглянути.

Трибунал підтвердить фундаментальний принцип щодо того, що війна не повинна використовуватись як інструмент державної політики. Він підтримує глобальний міжнародний правопорядок, стримає акти агресії з боку лідерів держав у майбутньому та зміцнить механізми відповідальності та мирного вирішення спорів. Якщо коротко, то це інвестиція у глобальний мир, справедливість та довіру до міжнародного права.

10. Які країни беруть участь?

Деякі країни, які підтримують ідею Спеціального трибуналу, все ще ведуть обережні дипломатичні дискусії. Вони можуть зважувати, як збалансувати свої правові зобов'язання, участь в політичних альянсах та ширші цілі зовнішньої політики. Після того, як ключові правові документи щодо створення та функціонування трибуналу будуть офіційно схвалені державами та наберуть чинності, назви членів та асоційованих членів стануть публічними.

11. Як залучений ЄС?

Європейський Союз був одним із найрішучіших політичних прихильників цієї ініціативи. ЄС допоміг координувати політичну підтримку між своїми державами-членами, а також – шляхом створення Міжнародного центру з переслідування злочину агресії проти України (ICPA) у Гаазі – забезпечив основу для важливої підготовчої роботи. Юридична служба Ради Європи тісно співпрацювала з

юридичними службами ЄС під час розробки, удосконалення та завершення трьох юридичних документів про створення Спеціального трибуналу.

12. Коли Спеціальний трибунал розпочне свою роботу?

Практична робота зі створення Спеціального трибуналу може розпочатися після того, як держави забезпечать фінансову та політичну підтримку Спеціального трибуналу через Розширену часткову угоду. Зацікавлені держави та Європейський Союз зможуть завершити роботу над цією угодою після дотримання внутрішніх правових процедур.

13. Чи реалістично вважати, що цей трибунал може притягнути російських лідерів до суду? За яких обставин «трійку» реально судити?

Існують чіткі правові, політичні та практичні перешкоди, зокрема, імунітет чинних глав держав, глав урядів та міністрів закордонних справ (так званих «членів трійки»), а також труднощі із забезпеченням фізичного затримання потенційних обвинувачених. Однак міжнародне право розвивається, і особистий імунітет не є карт-бланшем для безкарності.

«Члени трійки» можуть постати перед Спеціальним трибуналом лише у випадку, якщо вони більше не перебувають при владі або буде відмова від імунітету. Водночас розслідування та збір доказів може проводитися, обвинувальні акти можуть бути підготовлені, а орган для переслідування та засудження відповідних осіб може бути готовим до моменту, якщо і коли обставини дозволять.

Крім того, прокурор Спеціального трибуналу зможе опублікувати офіційний документ, в якому буде викладено звинувачення та суттєві факти у кожній справі.

14. Чи можна буде проводити провадження заочно (*in absentia*) та за яких обставин?

Так, провадження заочно буде можливим, якщо цього вимагають інтереси правосуддя, і якщо відповідна особа відмовляється від свого права брати участь у провадженні, або якщо було вжито всіх розумних заходів для забезпечення її присутності, але вони не мали результати.

Заочні судові процеси повинні супроводжуватися процесуальними гарантіями, такими як право на юридичне представництво інтересів і прав обвинуваченого. Особи, засуджені заочно, матимуть право вимагати поновлення судового розгляду, якщо вони згодом з'являться перед Спеціальним трибуналом особисто, за винятком випадків, коли вони відмовляються від цього права або приймають первинний вирок.

15. Чия це була ідея від початку?

Пропозиція про створення Спеціального трибуналу для судового переслідування злочину агресії проти України була ініційована українськими правовими експертами та урядовцями, зокрема, після публікації статті [відомого міжнародного юриста та професора Філіпа Сендса](#) невдовзі після початку повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року.

Ідея швидко отримала підтримку міжнародних юристів, правозахисних організацій та кількох країн, особливо в Європі, які побачили явну правову прогалину в тому, що жоден чинний суд не міг притягнути високопосадовців до відповідальності за конкретний злочин агресії. Парламентська асамблея Ради Європи була першим міжнародним органом, який закликав до створення такого трибуналу у квітні 2022 року, лише через два місяці після повномасштабного вторгнення.

16. Скільки це коштуватиме? І хто за це заплатить?

Хоча точні витрати ще опрацьовують, вони, ймовірно, будуть подібними до витрат на інші міжнародні або змішані кримінальні трибунали. Члени та асоційовані члени Розширеної часткової угоди здійснюватимуть фінансування та адміністративне управління Спеціального трибуналу.

17. Як обиратимуть суддів та прокурорів?

Члени та асоційовані члени Керівного комітету можуть пропонувати кандидатів до списку суддів. Висунуті кандидати не обов'язково повинні бути громадянами держави, яка є членом або асоційованим членом Керівного комітету. Список включатиме 15 суддів. Незалежна консультативна група рекомендуватиме Керівному комітету найбільш підходящого кандидата до списку суддів. Керівний комітет обере суддів до списку таємним голосуванням абсолютною більшістю голосів на дев'ятирічний період.

Кандидати на посаду Прокурора мають бути запропоновані державами, які є членами або асоційованими членами Керівного комітету. Висунення кандидатур на посаду Прокурора бажано має здійснюватися за підтримки кількох держав. Висунутий кандидат не обов'язково повинен бути громадянином держави, яка є членом або асоційованим членом Керівного комітету. Консультативна група рекомендуватиме Керівному комітету найбільш підходящих кандидатів. Прокурор буде обраний таємним голосуванням абсолютною більшістю голосів Керівного комітету.

Термін повноважень становитиме сім років без можливості переобрання. Заступник(и) Прокурора обиратимуться так само як і Прокурор, зі списку кандидатів, наданого Прокурором, на семирічний термін без можливості переобрання.

18. Як трибунал забезпечить повагу до своїх рішень або ордерів, враховуючи останні події довкола МКС?

Спеціальний трибунал зможе укласти угоди про співпрацю з державами, які будуть зобов'язані, відповідно до міжнародного права, забезпечувати дотримання рішень та ордерів Трибуналу.

Міжнародне правосуддя часто постає перед труднощами, коли держави відмовляються співпрацювати, але правовий та політичний тиск може призвести

до відчутних результатів для забезпечення дотримання міжнародних судових рішень та ордерів.

19. Як кроки щодо створення трибуналу пов'язані з поточними мирними переговорами?

Спеціальний трибунал — це питання відповідальності. Це довгострокові зусилля, спрямовані на те, щоб покарати найтяжчий злочин з усіх злочинів і зміцнити верховенство права. Мирні переговори зосереджені на припиненні воєнних дій, тоді як такі механізми правосуддя, як цей, гарантують, що відповідальні за агресію не залишаться непокараними.

20. Коли Спеціальний трибунал почне свою роботу і де він буде розташований?

Очікується, що початкова форма Спеціального трибуналу незабаром зможе запрацювати за умови забезпечення фінансування та операційної спроможності завдяки вищезгаданій Розширеній частковій угоді.

Повноцінне створення Трибуналу стане можливим, як тільки Угода з державою перебування набуде чинності. Місцеперебування трибуналу буде підтверджено найближчими місяцями.
